

'quec' o del sentit del *balb* modern: 'enfredorir-se, mig-glaçar-se' com una mà que perd la llibertat de moviments.

BALÇ, 'cingle, precipici', del ll. BALTĒUM 'cinturó, cinyell', per comparació amb la faixa de roques espaldades que ceneix una muntanya, cf. CINGLE. □ 1.ª doc.: 1322, doc. rossell. (RLR xxxii, 421).

I no és rar en els textos medievals: «los martells e los picons e los parpals, los quals los alts murs e duras rochas e los trabucats *balsos* rompan», *Corbatxo*, BDLC xvii, 103; «un *balç*... qui d'aquel latz lo munt trestot regira», Andreu Febrer.⁴ Encara que poc conegut dels escriptors de la Renaixença, que rarament l'han usat, el mot segueix viu al nivell popular en la major part de les comarques del Princ. i del Nord valencià, si bé més que enlloc en la zona pirinenca i de l'interior central; per més que estigui menys representat com a apellatiu que com a nom propi i abundi més en forma de derivats que no pas en el primitiu. Tanmateix ja Bosch de la Trinxeria escrivia «en lo Vallespir i Cerdanya, de una timba, de una esllavissada o un ribast espadat ne diuen un *baus*: *embaussar* vol dir 'estimar', i de molts *baus*, *embaussades*» (*Buill. de l'Ass. d'Excur. Cient.* xii, 227).²

L'àrea de l'ús vivent de *balç* s'estén bastant més cap a Migjorn, per la Catalunya central (Mancomunitat, *Costumari Cat.* ii, s. v.), i se sent un *balç* per molts punts de la comarca de Bages fins cap a la Segarra (dues *Font del balç* al peu d'una timba, a Fals i a Follollosa, 1924), i també parlant del *balç del Canonge* a Artés, i del *balç de Vilalta* i el de *Sant Miquel*, a Pinós de Solsonès, vaig sentir-lo usar en la conversa (1963); d'altra banda més a llevant ja no té curs (ho vaig constatar parlant del *Torrent dels Bauços* a Seva); hi ha, però, altres illes de subsistència del mot viu fins a l'Oest de Castelló de la Plana: a Lluçena usaven *báls* en la conversa sobre un dels molts cingles dels afores (1961), a Alcora em deien que el *B. de Sants* és «un *balç* que cau al Regatell»; és veritat, però, que enlloc no es conserva amb vida tan estesa i vigorosa com a l'extrem Nord, especialment en el Conflent (1959-1960): a Clarà anoto «el Camaril és sul *bauç*» (assenyalant-me un precipici), a Sançà «al Mal-Pas hi ha un *bauç* per pujar al Pic de Madres», i també observava quelcom d'això a Nyer (*Solà del bauç* sobre el poble) i a Serdinyà i Vallestàvia parlant del *Bauç del Bonàs*, i dels *Bauços* del Lentillà; de l'estimball damunt d'Escaró en diuen «al cap del *bauç*». A Conat, a la ratlla del llenguadocià, sento com a plural la forma mig-occitana *es Bauçis*.³

L'ètimon llatí del nostre mot apareix en la doble forma BALTĒUM i BALTEUS, amb el sentit bàsic de 'cinturó' o 'cinyell, baldric, de l'espasa', totes dues igualment freqüents en els clàssics, si bé amb aquella figura en les autoritats més antigues, Varró, Virgili, Juvenal, i sovint en el plural BALTEA (aquest també amb descendència romànica, singularitzat, it. dial. *balza*, prov. dial. *bauço*). Com que no hi ha agafador en les altres llengües ni arrels indoeuropees, es presta bas-

tant de crèdit als mots de Varró que li atribueixen origen etrusc.

La descendència romànica de BALTĒUM (REW, 919; FEW, s. v.) ha estat important i vigorosa en it. (*balzo*), r-rom.,⁴ oc. *baus* (ja medieval «précipice») i català; des d'on ja a penes continua més a l'Oest: de tota manera degué deixar encara descendència al llarg dels Pirineus, possiblement fins al País Basc francès, en un sentit potser derivat del de 'cinturó, faixa', car almenys fonèticament no hi ha dificultat a derivar-ne el bc-fr. *maltzo* «montoncito de helecho o de junco que se hace al segar estas plantas», registrat per Azkue en alguns pobles del Labort i del Baztan (i el suletí Oihenart ja registrava *malzo* «gerbe, faisceau, poignée d'ajoncs»); en tot cas en trobem derivats clars a les valls de Benasc, de Gistau i altres de l'Alt Aragó;⁵ i a Aisa (NO. de Jaca) hi ha una *boz* o *bozo* (la *Vall del Bozo*) que deu sortir d'això, vista la forma del lloc.

Quedà també alguna prolongació del mot amb sentit que parteix del de 'baldric o corda que faixa una persona'; particularment roms. *balç* 'cinturó', 'vel de núvia, o drap blanc que cobreix el cap'; i, com a terme nàutic, en cat. *balç* 'llaç de corda per suspendre pesos o mariners que treballen dalt de l'arbre de la nau', avui mall., *AlcM*, des d'on passà al cast. i port. *balso*, solament nàutics, i documentat aquell des de c. 1570 (DCEC i, 381b).

DERIV.: Ens mostren la vitalitat del mot amb força més gran que el primitiu. *Balcera* 'conjunt de balços, cinglera' (Verdaguer, i usual cap a Vic, Berga i Solsona, *AlcM*; fins al límit de Segarra: sota el santuari de Pinós m'ensenyen una *balcera*; nom d'una vall en el Capcir).

Embalçar 'estimar, llançar rostos avall', *embalçar cans morts* (amb el nom de lloc *Embalçacans* a Cabó, a. 1518, *Spill de Castellbò*, i *embalçat* 'rost, encinglerat' ibid. 59v: *entrò en la scala, que es enbalsada*; «al mig d'una grossa rodera, / un carreter s'era *embaussat* / i, enfuriat d'estre així embarassat, / contra la terra, el cel i tothom renegava», «de por de se trapar totalment *embaussat*», Saisset, *Catalanades*, 193, 227;⁶ *embalç* 'estimball', a. 1518, *Spill de Castellbò*, 89r (i l'*Embauç* o *Torrent de l'Embauç* a Osseja); *embauçada*, 'ensulsiada', pron. *l'ambusáda* o *laz ambusádas*, rostos i esllavissades a Abella, en l'Alt Ter, i a Reiners.

Esbalçar-se 'caure daltabaix' (corrent a tot el Nord-oest, *AlcM*; «baixava per l'avenc i si no el lliguen s'hauria *zbalšat*» a Escàs d'Assua; *asbalsat* «el que ha caído por un precipicio», Pol, V. d'*Aneu*, 10); en el Sud 'ensorrar, afonar' tr., «van *esbalçar* la cova» a Vallmoll; fins a l'arag. de Llitera *esvalzarse* «desmorrarse», Coll; *esbalçada* f., tarrag. i ribag. (una *zbalšada* 'caiguda d'un marge o d'una paret', anoto a Benasc, «no se puede pasar per la carrera perque se ha fet una *esbalsada*», Ferraz; i *ezbalšada* 'esllavissada' s'usa en aragonès fins a la vall de Gistau (BDC xxxiv, 168; vi, 25); també pall. una *esbalça* 'ensulsiada' (que sento a Borén i Sorpe) o bé una +*esbalçarrada* (unes quantes d'aquest nom propi a Puiforniu i Soriguera,